

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

TÜRK KÜLTÜRÜ
ve
HACI BEKTAŞ VELÎ
Araştırma Dergisi
Research Quarterly

Bahar
Spring 2007/41

Yeniçeriliğin Kaldırılması ve Hacı Bektaş Tekkesine Atanan Nakşibendî Şeyhi Mehmed Said Efendi

Being Lifted of Jannissary Corps and
Naksibendi Sheikh Mehmed Said Efendi
Who is Being Appointed to Tekke of Hacı Bektash

Baki Yaşa ALTINOK*

□

Özet

Bu çalışma kapsamında, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde uzun yıllar hizmet görmüş olan Yeniçeri teşkilatının ortadan kaldırılmasına değinilmiştir. Ayrıca Yeniçeri teşkilatının tasfiyesiyle birlikte Hacı Bektaş Tekkesi'ne postnişin olarak atanan Nakşibendî şeyhi Mehmet Said Efendi'nin hayatına ve onun hakkındaki birtakım tarihsel bilgi ve belgelere de çalışma dâhilinde yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeniçeri Teşkilatı, Bektaşilik, Nakşibendî Tarikatı, Mehmed Said Efendi

Abstract

This writing deals with the Jannissary corps and its being lifted. Moreover, there has been some information about Naksibendi sheikh Mehmed Said Efendi who is being appointed to tekke of Hacı Bektash. His life and studies are taken into account in this study.

Key Words: Jannissary Corps, Bektashism, Naksibendi path, Mehmed Said Efendi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde Bektaşiliğin düşünsel ideolojisiyle ve "Pençik Kanunu"yla kurulan "Yeniçeri Ocağı" ilk dönemlerde Türkmen Gazi Ahiliğin seyfi (kılıçlı) kolu olarak görev yapıyordu. Sonraları gayrimüslim çocukların bu ocağa alınmasıyla birlikte paralı askerlik sistemi uygulanmaya başlan-

* Araştırmacı-Yazar

miş, bu siyasetiyle devlet Yeniçeri Ocağını devşirmelerden oluşan bir kurum hâline dönüştürmüştür (Neşrî, 1987: 197-199).

I. Murat zamanında "Pençik Kanunu" kabul edilerek 1363'te maaşlı-daimi ve düzenli bir ordu kuruldu. Böylece "Kapıkulu" teşkilatı ortaya çıktı. Aynı dönem içinde Osmanlı ordusunda başlıca dört ayrı şekilde asker alınıyordu: Tımarlı, ücretli, maaşlı kapıkulu, ücretsiz-maaşsız akıncılar (İbn Kemal, 45b; Danışman, 1964: 159-160; Mahmud, 1962: 178).

Yeniçeriler, bir iç iktidar ve iç hizmet gücü olarak tasarlandı. Genelde iç ayaklanmaların bastırılmasında önemli rol oynadılar. Seferlerdeki toplam asker sayısı içinde yeniçeriler her zaman küçük bir azınlık oluşturur (Koçi Bey, 1985: 122-128; Çamuroğlu, 1994: 41).

Aşağıdaki tablo da Osmanlı ordusunun yapısına yakından bakmak, bu savı kanıtlamak için yeterlidir (Goodwin, 2001: 26).

Pençik Sistemi: Akıncıların aldıkları Hıristiyan savaş esirlerinden beşte birinin devlete verilmesi ve bunların eğitilerek orduya alınması usulüdür. Pençik oğlanları, önceleri Gelibolu "Acemi Ocağı'nda" gemicilik işlerinde kullanıldı (Ahmed Hamid-Mustafa Muhsin, 1926: 481-485; İnalçık, 2004: 84-85; Wittek, 1943: 557-589).

Gayrimüslim çocuklar değişik bölgelerden toplatılarak (Bursa, Edirne, İstanbul; bu üç şehir imparatorluğa sırasıyla başkentlik etmiştir) başkente getirilir, burada sıkı bir kontrolden geçirilir; Kelime-i Şahadet getirdikten sonra Türkçe öğrenmeleri, vücutlarının gelişmesi için çalıştırılmak ve eğitilmek üzere Anadolu'da bir Türk köylüsünün yanına gönderilir. Bir müddet sonra birer akçe yevmiye ile "Acemi Ocağı"na aktarılır. Daha sonra da delikanlı olarak başkentteki yeniçeri kışlasına katılır idi. Her yeniçeri, başarısı nisbetinde günlük yevmiyesini zaman içinde 20 akçeye kadar çıkarabiliyordu. II. Murat (1421-1451) döneminde "Devşirme Kanunu" çıktıktan sonra pençik sistemi asker alma usulü terk edildi (Uzunçarşılı, 1984: 26; Olcaytu, 1973: 46-47)

Devşirme Sistemi: Devşirme toplama anlamına gelir. "Kavanin-i Yeniçeriyân" denilen kanunla kuralları belirlenmiştir. Bu usul; Rumeli'de yaşayan Hıristiyan uyruk arasından birden fazla çocuğu olan ailelerin yaşları kanunlarla belirlenmiş yalnız bir oğlunun, Osmanlı ordusuna yeniçeri aday olarak alınmasıdır. Kapıkulu ocaklarının asıl kaynağını bu adaylar teşkil ederdi. 250 yıl yürürlükte kalan bu kanuna göre, lüzum ve ihtiyaç gözde tutularak zaman zaman 8-20 yaş arasındaki Hıristiyan gençlerin sağlam ve kuvvetlileri orduya alınır. Ana babası ölmüş olanlar, bir yerinden arızası olanlar, kel, kör, köseler ve evliler devşirilmezdi. Ayrıca her yeniçeri emekli olmadıkça evlenemezdi (Karal, 1999: 145; Ahmed Hamid-Mustafa Muhsin, 1926: 485-487; Cevdet Paşa, 1973: 218-219; Brockelmann, 2002: 219-220).

Devşirme politikası; Osmanlı ailesine bağlı bir kapıkulu zümresi yetiştirmek, devleti ve iktidarı için sağlam bir dayanak olarak düşünülmüştür. Enderun, Yeniçeri ve Kapıkulu adıyla bilinen bu üç ocakta yetiştirilen devşirmeler; Osmanlı padişahlarının kendilerine güvenmeleri, devlet hizmetlerini onlara açmaları sonucu, zaman içinde büyük bir güç hâline geldiler (Altınok, 2004: 12-13).

İlk dönemlerde Hacı Bektaş Veli ve düşüncesini kendilefine rehber edinen, bu nedenle de pek çok başarılar elde eden Yeniçeri Ocağı, 16. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamıştı. Evlilik hakkını elde eden yeniçeriler artık devşirme çocuklardan değil, kendi çocuklarından yapıyordu. Evli yeniçerilerin evlerinde kalmalarına müsaade edilmişti. İlk zamanlarda bunların sayısı az olduğundan bunda bir sakınca görülmemişti; 18. yüzyıldan itibaren sayıları çoğalınca ocağın bozulmasına sebep olmuştur. III. Murad döneminde ne idüğü belirsiz kimselerle cambaz ve hokkabazların ocağa kaydedilmesi için padişahın emir çıktı. Yeniçeri Ağası Ferhad Ağa olayı protesto ederek istifa etti, ama kendisini dinleyen olmadı. Şeyhülislam'dan fetva alınarak, ocaktan yetişmemiş kişilerden oluşan yeni bir bölüm kuruldu. Başına da yeniçerilikle alakası olmayan Yusuf Ağa getirildi. Bunlar yeniçeri kıyafetinde yatıp kalkacaklar, ticaret yapacaklar, ulûfe alacaklar; fakat talim etmeyecekler, savaşa girmeyecekler. Osmanlı'nın diğer kurumlarında olduğu gibi burası da hiçbir iyileşme ve gelişme gösterememiş; üstelik devlete sırtını dayayıp çeşitli isyan, cinayet, soygun, sarkıntılık yapan asi bir kurum durumuna düşmüştür (Karal, 1999: 145; Ahmed Hamid-Mustafa Muhsin, 1926: 485-487; Cevdet Paşa, 1973: 218-219; Brockelmann, 2002: 219-220).

Yeniçerilerin giderek artan devletten kopma süreci, Osmanlı fetihlerinin askerî yenilgilere dönüştüğü dönemlere rastlar. Bektaşî tarikatına sızan yabancı unsurlar, bozulma evresindeki yeniçerilikle birlikte farklı bir kültürel yapı oluşturmaya başladılar. Bazı yeniçeri ileri gelenleri de ikili oynayarak yeniçerileri ve hükümeti birbirine karşı şu sözlerle kışkırtmayı başarmışlardır (Cevdet Paşa, 1973: 391).

“Behey ahmaklar, boş yere canınızı neden telef edersiniz? Size gaza ve şehitlik diye yutturulan lafların aslı yoktur. Osmanlı padişahları kendi sarayında ve sefasına bakıyor; Efrenc (Frenk) kralı kendi cümbüşünde; sizin burada dağ başlarında, metrislerde (siperlerde) canınızı telef etmenizin ne anlamı vardır?” (Çamuroğlu, 1994: 13).

17. yüzyıldan itibaren devletteki idari gevşemeyle birlikte işi daha da ilerilere götüren yeniçeriler halkı yıldırarak kadar güçlü olup, istemedikleri devlet adamlarını ve vezir-i azamı derhal görevden aldırabiliyorlardı. Hatta ayaklanarak padişahları dahi tahttan indirebiliyorlardı. Barış zamanlarında binlerce yeniçeri maaş alırken, savaş zamanlarında yarısı ortadan kayboluyordu. Yeniçeri maaşları her yıl dört taksitte ödendiğinden; her sekiz yılın sonunda bir ekstra ödeme, her otuz iki yılda dört ekstra ödeme zorunluluğu vardı (Mehmet Halife, 1976: 26-27; Dierl, 1991: 57-58; Gündüz, 1997: 10; İnalçık, 2000: 143).

18. yüzyılda başkent İstanbul'da ve önemli eyalet merkezlerinde görevlendirilen, sayıları oldukça kalabalık olan yeniçeriler; devlet bütçesinden önemli miktarda para çıkmasına neden oluyordu. Avrupa ordularıyla yapılan, genelde yenilgiyle sonuçlanan bir dizi savaşta da imparatorluğu savunamayacak kadar hantal ve başarısızdı (Zürcher, 2004: 31).

II. Mahmud padişah olunca orduda birçok değişim ve yenileşme yapmak istedi. 15 Haziran 1826 günü yenileşmeye karşı çıkarak kazan kaldıran yeniçeriler, "Taliim gâvur icadıdır, Müslüman'a yakışmaz. Biz keçeye kılıç çalar, testiye kurşun atarız" deyip padişahın uzlaşma isteklerini şiddetle reddettiler (Ali Reşad, 1330: 620-621; Ahmed Reşid, 1328: 188-189).

Hâlbuki 11 Haziran'da iki taraf arasında yapılan anlaşmaya göre, kendilerinden seçilecek Eşkinici Ocağı'nın yeni sistem içinde eğitilmesini kabul etmişlerdi. II. Mahmud, asilerin isteklerini kabul ederek Sekban-ı Cedid Ocağı'nı kapattı. Padişah İstanbul'da duruma hâkim olunca, Eşkinici Ocağı'nı kurdu. Bir ay sonra yeniçeriler tekrar ayaklandılar. Asilerin isteği üzerine Eşkinici Ocağı'nı da kapatmak zorunda kaldı (Karlı, 2002: 250-251).

Bu gelişmelerden sonra genel bir durum değerlendirmesi yapılmak üzere saray erkânı Babıali'ye davet edilmiş, davete; II. Mahmud ve Gümüşhanevî'nin hocası Kürt Abdurrahman Efendi ile Şeyhülislâm Tahir Efendi, İstanbul Kadısı Sadık Efendiler de katılmışlardı. Toplantı açılınca Padişah II. Mahmud ulemadan, isyan eden yeniçerilerin tepelenmesi hakkında fetva istemiş, ulema hep bir ağızdan bunların yakalanarak öldürülmesi meşrudur diye fetva vermişti (Es'ad Efendi, 2005: 61-62).

Sekban-ı Cedid adı altında yeni sistemlerle bir ordu kuran, ancak yeniçerilerin isyanı sonucu bu ocağı kapatmak zorunda kalan ve bu isyanda Alemdar Mustafa Paşa'yı öldüren yeniçerilerden padişah oldukça çekiniyordu. Padişahın tereddüdünü sezinleyip, toplantıda söz alan Saray Hoca'sı Kürt Abdurrahman Yeniçeri galesi için konuşmaya başlayınca, hiddetinden ağız köpürdü. "Bu din ve devletin bekâsı Allah'ın dileği ise o habisleri vururuz, mahvederiz; yok değil ise biz de bu din ile batıp gideriz. Daha ne olmak ihtimâli kaldı" diye bağırdı ve hızını alamayarak elindeki kehribar tespahi hiddetle yere vurdu. Tespahi çarpmanın şiddetiyle koptu, dağıldı (Cevdet Paşa, 1309: 158; Ragıp Bey, 2003: 43).

Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırmayı tasarlayan, bu maksatla askerî hazırlıklarını gizlice yürüten padişah; toplantıdan alınan bu karardan sonra sancak-ı şerifi çıkartıp Şeyhülislam ile Sadrazam'a teslim etti. Ayrıca Hüseyin Paşa ve Karacehennem İbrahim Ağa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi. Hazırlıkların sonunda topyekûn hücumu geçildi. Yeniçeri kışlaları top ateşine tutuldu ve birer birer yok edildi (İbnü'l Cevad Efdaleddin, 1328: 172-173; Alşar, 1979: 145; Karpat, 2002: 87).

Kazan kaldırışlarında genelde tekke ve medreseyi yanlarına çekmeyi başaran yeniçeriler, bu defa aynı grupların kendilerini terk ederek devletin yanında yer almış olduğunu gördüler. Yalnız kaldıklarını anlayıp can derdine düştüler ve bir kısmı askerî kışlalara, bir kısmı tekkelere sığınmak zorunda kaldılar. Yeniçerilerin büyük çoğunluğu öldürüldü. Tarihte *Vakâ-i Hayriye* adıyla anılan operasyondan iki gün sonra, 17 Haziran 1826 Cumartesi günü devletçe alınan bir kararla Yeniçeri Ocağı resmen ortadan kaldırılmış oldu. Ocağın etkin tarikatı Bektaşiliğe mensup şeyh ve deryişler sürgün edildi (Danışmend, 1955: 110-111; Sakaoğlu, 1999: 475).

II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kapatma fermanındaki gerekçesinde, yeniçerilerin işlediği suçları şöyle sıralıyordu; "İşbu yeniçeri taifesi şeriata aykırı ve küfre götürecek haramları helâl saymaya, oruç ve namazı terk ve hulefâ-i râşidîne sövüp küfretme gibi hakaretlere cesaret ederek, birtakım saf iman sahiplerinin bilgisizliğinden yararlanmak suretiyle, onları doğru yoldan ayırarak sapkınlık yoluna sevk etmişlerdir" (Gündüz, 1989: 135).

Devrin Şeyhülislâmı Tahir Efendi de Bektaşî tekkelerinin kapatılmasına, birçok Bektaşî'nin sürgün veya idamına yol açan kararların alındığı toplantıyı şu sözlerle başlatıyordu; "Hacı Bektaş Veli ve diğer pirlerin hepsi Allah erleri olup, onlara asla bir diyeceğimiz yoktur. Şeriatte mekruh olan tarikatte haram menzilesinde olduğu hâlde, bazı cahiller, Bektaşîlik adı altında nefislerinin sefil arzularına uyarak farzları yerine getirmek şurda kalsın, haramları helâl ilan etmek ve ibadetleri küçümsemek suretiyle küfre sapmaları şayi ve mütevatir olmakla diğer büyük tarikatların temsilcileri olarak sizler ne dersiniz?" dedi. Hazır bulunanlar "O taife ile ülfetimiz olmadığından hâllerini bilemeyiz" dediler (Ahmet Cevdet Paşa, 1309: 182).

Üsküdar, Eyüp, Hisar v.s. gibi semtlerde olan Bektaşî tekkelerinin altmış sene evvel yapılmış olanlarına dokunulmayıp, diğerlerinin yıktırılmasına ve tekkelerde bulunan babalar ve müritlerin Hadim, Birgi, Kayseri gibi uleması çok olan beldelere sürülmesine karar verildi. Bektaşî tekkelerindeki yiyecek içecek, zahire, diğer hububat, canlı hayvanlar ve eşyalara el konuldu. Bunların satılarak devlet kasasında muhafazasına ve bu paraların savaşlarda harcanması; mescid, çami ve medreselerin aynen korunması hakkında ferman çıkartıldı (BA-Cevdet, 1734:21839).

Hacı Bektaş Dergâhı Şeyhi Hamdullah Efendi, Amasya'ya sürgün edildi. Sürgün edilecekler listesi düzenlenirken, haksız ithamlar neticesinde, listeleri hazırlayan heyette sert tartışmalar çıktı. Nakşîliğin Halidiye kolu ünlülerinden Ahmed Ziyaeddin Gümüşanevî'nin hocası Kürt Abdurrahman, sürgün listesini hazırlayan heyette gazezkâr bir tavır sergilemiştir. Daha sonra onun bu gayreti devletçe mükâfatlandırılmış, Bektaşîlerden boşalan tekkeler Nakşîlere dağıtılmıştır (Faroghi, 1975: 197-229).

Sürgüne gönderilenler içinde Melekpaşa-zâde Abdülkadir Efendi, Şani-zâde Muhammed Atâullah Efendi, Ferruh Efendi gibi büyük ulema ve seçkin bilginler de

vardı. Melekpaşa-zâde Manisa'ya, Şani-zâde Atâullah Efendi Tire'ye, Ferruh Efendi ise Bursa'ya sürülmüştü. O sıralar "Tefsir-i Mevâkib" adlı Kur'an tercümesiyle meşgul olan Ferruh Efendi'nin sürgün işlemi Tire'den Bursa'ya çevrilmiştir. Ne gariptir ki bu bilginlerin hemen hepsi sürgün listesini hazırlayan ulemanın geneline hocalık yapmış insanlardı (Ahmet Cevdet Paşa, 1309: 183).

Bunlardan Şani-zâde Muhammed Atâullah Efendi, bir çok Avrupa dilini iyi biliyordu. 1809 yılında kaleme aldığı "Tarihi Osmanî" adlı eseri çok meşhurdur. Ansiklopedik bilgi sahibi olması nedeniyle 1819'da Vakanüvisliğe atanmıştır. Avrupa tıbbının yanısıra diğer bilimlerini de inceleyerek Avusturya tıp kitabını Türkçeye çevirmiş, fizyoloji ve anatomi üzerine açıklayıcı risaleler yayınlamıştır. Eserlerinde aşı hakkında bilgiler vererek özgün bir Avusturya eserinin çevirisini eklemiştir. Şani-zâde'nin tıp dersi kitabı Türkiye'de modern tıbbın başlangıcına ortam hazırlamış ve modern bir tıp lügatçesi yaratmıştır. Ferruh Efendi ise Kur'an'ı "Tefsir-i Mevâkib" adıyla Türkçeye çeviren, Londra'da elçilik görevinde bulunan, iyi yetişmiş bir bilim ve devlet adamıydı (Ahmet Rifat, 2004: 217; Lewis, 2000: 86-87; Rıfki, 1328: 84).

Sürgün meselesi öylesine istismar edilmeye başlanmıştı ki danışma heyetinde görevli olan bazıları "Artık bu kadarı da fazla oluyor" diyerek yapılanlara karşı çıkmışlardır. Adı geçen Kürt Abdurrahman "Kethüda-zâde Arif Efendi de Bektaşî'dir. Şani-zâde gibi onu da sürgün edelim" deyince daha sonraları kazasker olan Çerkeşli Muhammed Refi hiddetle şöyle haykırmak zorunda kalmıştı; "Bu kadarı da yeter artık. Utan be adam, Kethüda-zâde Arif Efendi hepimizin hocasıdır. Ben de ondan ders okudum. Mezhebi ve itikadı tertemiz bir zattır."

Ocağın içinde geleneklerine bağlı olanlar da vardı. "Kurunun arasında yaş da yanar" misali bu kötü adamların taşkınlıkları gerçek Bektaşileri de etkiledi. Ters esen rüzgar tarikat temsilcilerini sildi süpürdü. Anadolu'daki tekkelerin yıkılması için Cebecibaşısı Ali Ağa ile Çerkeşli Muhammed Refi Efendi atandı. Hacı Ali Bey ile Ahmet Pirtepelî Rumeli'de bulunan Bektaşî tekkelerinin yıkımıyla görevlendirildi. Rumelihisarı, Öküz Limanı, Karaağaç, Yedikule, Sütlüce, Eyüp, Üsküdar, Merdivenköy ve Çamlıca'daki tekkelerdeki tüm kitaplara el kondu ve derişler tutuklandı. Rumeli'deki dergâhların yıkımına karşı çıkan Künci Baba Üsküdar'da, Esad Baba Aksaray'da idam edildi. Hisar Dergâhı Postnişini Mahmud Baba Kayseri'ye; Öküz Limanı Dergâhı Postnişini Ahmet Baba Hadim'e; Teber Baba Dergâhı Postnişini İbrahim Baba, Kazlıçeşme Dergâhı Postnişini Hüseyin Baba, Karyağdı Baba Dergâhı Postnişini Mustafa Baba topluca Birgi'ye; Çamlıca'daki Tahir Baba Tekkesi'nden Mehmet Baba, Merdivenköy Dergâhı Postnişini Mustafa Baba Tire'ye sürgün edildiler (Rıfki, 1328: 65-78-79; Altınok, 1998: 313; Birge, 1991: 89).

Vaka-yı Hayriye adıyla bilinen yeniçeri kurumunun ortadan kaldırılmasıyla yetişmiş asker gücünü bir anda yitiren Osmanlı Devleti'nin siyasal ve askerî sıkışıklığını fırsat bilen Ruslar, derhal harekete geçerek bir süredir Osmanlı lehine bek-

letilen Bükreş Antlaşması'nı onaylatmıştır. 7 Ekim 1826'da Ruslarla bir antlaşma yapmak zorunda bırakılan Osmanlı, bu anlaşmayla Karadeniz kıyılarından Ruslara tanınan ayrıcalıkları kabul etmiş; Eflak, Boğdan ve Sırbistan'da Rusların elde ettikleri ayrıcalıkları onaylamıştır. Osmanlı'da siyasi ve askerî deformasyonunun derinleştiğini izleyen Rusya, İngiltere, Fransa birleşerek; Osmanlı donanmasını bir baskınla 20 Ekim 1827'de Navarin'de yaktılar. Rus Çarı I. Nikola; ordusunu dağıtmış, modern ordusunu henüz hazırlayamamış, donanmasının önemli kısmı yakılmış Türkiye'ye 1828'de savaş ilan etti (Timur, 1998: 139-142; Engelhardt, 1999: 23).

II. Mahmud, orduda olduğu gibi sosyal hayatta da yenileşme taraftarıydı. 3 Mart 1829'da kılık kıyafet kanununu yayınladı. Devlet memurlarına fes, pantolon, ceket giymelerini emretti. İlimiye sınıfı hariç cübbe, kavuk, sarık, şalvar ve çarık giymeyi yasakladı. *Takvim-i Vekaayi*'nin yayınlanmasıyla görevlendirdiği ilmiye sınıfının ünlülerinden Es'ad Efendi'yi, halkın anlayamayacağı bir dil kullandığı için azarladı. Değişimin farkına varamayan halk II. Mahmud'a, "Gâvur Padişah" diyorlardı (Öztuna, 1967: 168-169).

Yeniçeri olayında büyük darbe yiyen Bektaşilerden çoğu İstanbul'dan uzaklaşarak Rumeli'ye göç ettiler ve Balkanlar'da Arnavutluk'u merkez hâline getirdiler. Bir kısım Bektaşi de Mevlevi, Melami, Rufai tekkelerine sığınmak suretiyle yaşamlarını sürdürmeye çalıştılar. 1826'da onlara ait ilmiye sınıfının ortadan kaldırılmasına rağmen Bektaşiliğe ait edebî ve fikrî eserler, sarayda görevli Bektaşi sempatizanı memurlar tarafından el altında gizlice korundu. 1869 Sultan Abdülaziz döneminde, padişahın annesinin katkılarıyla, Bektaşi edebiyatına ait birkaç eser yayınlanabildi. İkinci Meşrutiyet'e kadar faaliyetleri kısıtlanan Bektaşiler, "Genç Türk Hareketi"ne büyük destek verdiler (Altınok, 1998: 314; Dierl, 1991: 67).

Yeniçeriliğin ortadan kaldırılmasından sonra bu ocakta miralay rütbesiyle görev yapan Bektaşi şeyhliği kaldırılarak; yerine, yeni kurulan orduda mareşal rütbesiyle Mevlevi şeyhi atanmaya başlanmıştır. Hacı Bektaş Tekkesi'ne de postnişin olarak Nakşibendi tarikatına mensup şeyhlerden Kayserili Mehmet Said Efendi atandı (Berkes, 2002: 159; Hasluck, 1928: 155; 1995: 179).

Mehmed Said Efendi'nin Hayatı

Kayseri'nin "Bal Döktü" Debbağlar mahallesinde H. 1184/M. 1770 yılında doğan Mehmed Said Efendi, Derici (Debbağ) Ebubekir Ağa'nın oğludur. Henüz çocuk iken ana ve babasını kaybettiğinden, babasının yakınlarından birisi tarafından evlatlık olarak alınmış ve debbağ çırağı yapılmıştır. Bu zat tarafından okuması için mahalle mektebine verilen Said Efendi burada ilk eğitimini aldıktan sonra, 15-16 yaşlarına gelince, tahsil yapmak amacıyla koruyucusu olan ustasının yanından kaçmış ve Cami-i Kebir bitişiğindeki Danişmend Melik Gazi Medresesi'nin bir odasında kalmaya başlamıştır. Kimsesiz ve fakir olduğundan hasır üzerinde yatar ve varlıklı talebelerin artakalanlarıyla karnını doyurur idi.

Durumu öğrenen eski ustası, onun okuma ve ilim öğrenme merakına karşı onu tekrar himayesine almış, kendisinin bütün ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ustası, bir müddet sonra Said Efendi'ye kızını vermiş ve bütün mal varlığına ortak etmiştir.

Nakşibendi Şeyhi Külahcı-zâde Mahmud Faik Efendi'nin derslerine devam ederek onun sohbetlerine katılan Mehmed Said Efendi, bir müddet sonra bilgisini ve görgüsünü artırmak için Kayserili Şeyh Hacı Ahmet Behçetî ile İstanbul'a gitmiş, Beşiktaş'taki "Yahya Efendi" türbedarlığı ile meşhur olan *Miftah'ül-Kulüb* yazarı Nakşibendi Şeyhi Mehmed Şemseddin Nuri Efendi'yi yetiştirmiştir. Nuri Efendi, ders alıp bağlanabileceği bir hoca araştırırken, 1828 Ramazanı'nda; Bayazıt Camisi'nde tefsir okuyan, Ayasofya Camisi'nde vaaz veren Mehmed Said Efendi ile tanışır. Said Efendi Kadir gecesi, Nuri Efendiye; "Oğlum bugün sizin evde iftar yapacağız" der. Said Efendi o gece Nuri Efendi'ye tarikat dersi okutur ve kırk gün bir gecede tamam oldu der. Nuri Efendi de elini öper. Said Efendi'ye mürit olur. Büyük bir manevi yükseliş sağlar. Bir müddet sonra, Nuri Efendi'nin 1816 yılında dul kalan annesi Naile ile evlenen Said Efendi, bu ortam içinde birçok devlet erkânı, ulema, bilgin ve mutasavvıflarla tanışmış; ilim ve irfanını geliştirmiştir. On sekiz yıl, ramazan aylarında, İstanbul'a gelmeye devam eden Said Efendi, Sultan Bayazıt Camisi'nde vaaz ve dersler vermiştir. Pertev Paşa'nın tavsiyesi ve II. Mahmud'un fermanıyla, 1834'te Kırşehir Hacı Bektaş Tekkesi'ne atanan Mehmed Said Efendi, ailesiyle birlikte oğulluğu ve müridi Mehmed Nuri'yi de Hacıbektaş'a götürür. Dervişleri toplar, padişahın fermanını okur. Dergâhın kaidelerine uymayan dört görevliyi türbeden uzaklaştırır. Türbeyi açarlar, temizlerler. Harabe hâlindeki caminin onarılması için padişaha bir dilekçeyle başvurur. Dergâhta üç ay kaldıktan sonra İstanbul'a dönen Mehmed Şemseddin Nuri Efendi; 1801 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş, Yahya Efendi türbedarı iken 1864'te vefat etmiş ve aynı türbede defnolunmuştur. *Miftah-ül Kulüb, Risâle-i Vasiyetnâme, Pendnâme*, adlı basılmış eserleri vardır (Hüseyin Hâki, 1898: 12; Şemseddin Nakşibendî, 2001: 12-13; Vassaf, 2006: 127-128; Bursalı Mehmed Tâhir, 2000: 180).

Bir müddet Kırşehir, Mucur kadılığı görevinde de bulunan ve tasavvufi şiirleri olan Mehmed Said Efendi, 1841 yılında vefat etmiştir. Mezarı Hacı Bektaş Dergâhı avlusu içindedir. Evlatları Eşref ve Mustafa, Kırşehir'de yerleşmişlerdir. Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesi'nde bulunan *Künuzü'l-Hakayık, Tefsir-i Sure-i Ve'd-Duha, Risale-i Tasavvufiye* isimli eserleri ile Kayseri'de Rasim Deniz'in özel kütüphanesinde, baş ve son taraflarında eksiklikler bulunan *Akaid ve Edebî Sanatlarla Dair* iki adet risalesi bulunmaktadır (Güven, 2000: 68-69).

Mehmed Said Efendi'nin Rüyası

1820 yılında Mehmed Said Efendi bir rüya görür: Mihrapta Hacı Bektaş Veli, etrafında da Safayi Baba başta olmak üzere tarikat pirleri vardır. Hacı Bektaş Veli, Safayi Babaya: "Şu elindeki tacı Said Efendi'ye giydireceğim, ne dersiniz?" diye

sorar. Hep bir ağızdan "Efendim, siz bilirsiniz" derler. Said Efendi sabahleyin Safayi Baba'yla karşılaşır, rüyasını anlatır. Safayi Baba "Bütün tarikatlarda olduğu gibi son zamanlarda Bektaşilikte de yol sürülmez oldu. Bugün Bektaşilik tacı bendedir, ben ölünce bu hizmeti sen yürüteceksin" der. Çok geçmeden Safayi Baba vefat eder. II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırır. Bektaşi ileri gelenlerini sürgüne gönderir. Tekkelerinin çoğunu yıktırır veya kapatır. Kırşehir'deki Hacı Bektaş Pir Evi Tekkesi'ni açık tutar. Padişah, Dâhiliye Nazırı Pertev Paşa'dan, bu tekkenin başına uygun bir türbedar tayin edilmesini ister. Pertev Paşa, padişahın Ayasofya Camisi'nde vaazını beğendiği Mehmed Said Efendi'yi tavsiye eder (Hüseyn Hâki, 1898: 12).

Bu rüya olayı başka bir eserde şöyle anlatılır. Said Efendi, Hacı Bektaş Tekkesi'ne atanır. Tekkeye vardığı gece rüyasında Hacı Bektaş Veli'yi görür. Pir, bir zâtın elinden tutup; "İşte benim gerçek dervişim, yolumun hizmetçisi budur. Kötülüğe çalışan yalancılardan hankâhımı ve türbemi temizle. Hak yardımcın olsun" der. Sabahleyin dergâha vardıklarında karşılarında Hacı Mehmed Nebi Debaba'yı görünce, rüyanın hakikatini anlar. Babaya saygı gösterir. Hacı Mehmed Said Efendi, cuma günleri öğle namazından sonra, Nakşibendi usulüne göre ayin düzenler (Rıfkı, 1328: 20-21; Gürses, 1964: 40).

Mehmed Said Efendi'nin Hacı Bektaş Tekkesindeki Camii'nin Onarımı İçin Padişah II. Mahmud'a Yazdığı Arzuhâl

Vecebena'llahu Teâlâ ve ni'mel-vekîl Allah

Perdedâr-ı harîm-sarây-ı ehadiyet, behre-vâr-ı keremdârâ-yı Ahmediyyet, vâkif-ı rumûz-ı "Eynemâ", Kâşif-i künûz-ı "Kerremnâ", meş'al-i şeh râh-ı hü dâ, kandil-i dergâh-ı ıstifâ, men iktidâke "Fekad seleke ve men ebâke fekad heleke"¹

Devletlu, inayetlü, atûfetlü, re'fetlü, seniyyü'l-himem radiyyüş-şiyem efendim hazretleri istizâha-i ömr-i devletleri sâye-i sâha-i pâdişâhîde eşref-i hizmet ve inayet-i şehinşâhîde ekmele-i ubûdiyyetle ber-karar ve nazar-ı hümâyûn-ı kîmyâkerde-i penâhîde nâmdâr olup muvaffak bi'l-hayr olasız efendim.

Ve şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyyün-ni'metimiz padişâhımız efendimiz hazretlerinin bu ümmet-i merhûmeye ni'am-ı celîle-i rabbâniye olan vücûd-ı mes'ûd-ı hümâyûn-ı şâhâneleri "İnnâ ce'alnâke halîfeten fi'l-ardi"² mis-dâkınca erîke-i hilâfet ü saltanatı tezyîn edelden berü bâ'is-i tahsîn-i kerrûbiyân-ı illiyyîn olan bunca müessir-i seniyye-i dîn serveri ve bu kadar âsâr-ı hayriyye-i mehâsin-güsterîye muvaffakiyet-i aliyyeleri min indî'llâh kuvve-i kudsiyye-i hilâfet-penâhîleri ve bâhusûs Âsitâne-i Aliyye'de vürûdumuz günlerinde evvelisi günü şevketlü, inâyetlü, kerâmetlü, kudretlü efendimiz Kartal tarafına yürümele-

¹ "Sana uyan yola girmiştir, senden yüz çeviren helâk olmuştur."

² "Biz yeryüzünde bir halife yaratacağız." Sad: 38/26.

rinde ve teşrîf buyurup bir kızcağız dîn-i İslâm'la şerefyâb olması, gerçi ol hatunun hulûsu müfidiyye dahi Cenâb-ı Efendimiz'in şerîfat-şî'ârı ve bu cihânın cihândarı olması muvaffak bi'l-hayr olmada her bir padişah muvaffak olamamıştır. Bu sırr-ı Resûl hemân cenâb-ı şevket-meâb efendime hâs evvelsi gecesinde Efendimiz Âsitane-i Aliyye'ye teşriflerinden sonra önce demesi îcab etmiştir. Riyâ havfiyle izhâr-ı hakka mâni olunmasın. El-hâsıl "Adlün sâ'atin min ibadetin seb'îne seneten"³ hadîs-i şeriflerinin tecellîsi zuhur edip bi'l-müşâfehe zuhûr etmiştir. Bu misilli kelâm on bir mâhdır. Hâme ve lisâne alınmağa gönül müftîsi fetvâ vermemiştir. Cenâb-ı Meâb efendimiz mübarek kalb-i münîrlere safa-bahşa bâbında lisana gelmiştir. Zîrâ Hâce-i Kâinât aleyhi ekmele't-tahiyât efendimiz "Ene seyyidü'l-enbiyâi ve'l-mürselîn"⁴ buyurmaları varlık değildir. Sülâle-i tâhire-i hilkatinde izhar ederler. Zira sırr-ı hilâfetle tahrîk-i hakkile müteharrik ve teskîn-i hakkile sâkinlerdir. Zira halîfe-i rûy-i zemîndir. ...⁵ zân biyâverd evliyâda ber-zemîn tâ kemend-i şân. Rahmeten li'l-âlemîn kuvve-i kudsiyye-i hilâfet-penâhî ve mesned-i iktizâ-i Resûlullâhîdir. Ve semere-i imdâd-ı evliyâ-i güzîn-i bedihiyyü's-sübûttur. Ve mücerred tevfikât-ı ilâhiyyeye nâm-ı meskûdîleri zıllu'llâhiye mensûb olmak üzere nevbenev zînet-efzâ-yı hasenât-ı eyyâm u ârâyiş-bahşâyı safahât sitâyiş-i enâm nice ve nice hayrât ve müberrâ-i şâhâneleri sahîfe-i mesûbâtın da mesbût olup hamden lillâh bu dâî-i kemîneleri beş on sene belki yigirmi otuz seneden beri ekseriyyâ Âsitane-i Aliyyemize müterâhî olmalarımız küllî atıyye-i hümayunlarıyla mesrûren vatan-ı aslîmiz olan Kayseri'ye vürûdum kati ve efrahiyye dahi tarîh-i hicret-i Nebeviyyemiz ellide bin çok inâyât-ı alıyye-i padişâhî ve atâyâ-yı seniyye-i hilâfet-penâhî karîha-i hümayûnunun ihsân-ı cihândârî ve hazret-i inâyet-perverdigârîye nâiliyyetle hissedâr-ı nevâl-i iftihar ve müttekir ve teşekkür-i eltâf-ı alıyyelerinde adîmü'l-iktidâr olarak be-tahsîs zâhiriyye ve bâtınıyyeden ârî ve ehl-i ulûm u tarîkatte en ahkarı olduğum hâlde min gayri istihkâk Hacı Bektaş-ı Velî kudde sirruhu'l-celî hazretlerinin hânkâh-ı feyz-iktinâhları meşîhati dahi uhde-i âcizâneme tevcih ü ihsân ve ol yüzden dahi şem'-i emîne-i âcizânem enâre ve fûrûzân buyurulmuş ve buraya ve rûy-i âcizânemden beri ferâiz-i ilâhiyye ve sünen-i seniyye-i Hazret-i Nebeviyye iktizâsınca hânkâh-ı şerîfe-i mezkûr li'llâhi'l-hamd ve'l-minne mehâsin-vâye ve hazret-i cihândârîde âyîn-i bihîn-i Nakşibendiyyenin kemâ-yenbağî icrasına sarf-ı makdûr u itinâ ve evkât-ı hamsede ve esnâ-yı zikr ü tevhîdde farîzâ-i zimmet-i diyanetimiz olduğu üzere hâmî-i dîn-i mübîn ve halîfe-i Resûl-i Rabbi'l-Âlemîn olan zât-ı şevket-meâb-ı şâhânenin de'avât-ı deymumiyyet ve ömr-i ikbâlleriyle ve enfâs-ı kudsiyyelerine muhalefet gösteren kesânın makhuriyyeti samimî ve devlet-i alıyyemizin esdak-ı vükelâ-yı fihâmından olan sizler gibi hayyir-i ümem zât-

³ "Bir saat adalet, yetmiş sene ibadetten hayırlıdır."

⁴ "Ben Peygamberlerin ve mürselerin efendisiyim."

⁵ Satır sonunda kesiklik olduğu için okunamadı.

ı ekremin hemîşe nezd-i âlide efzâyiş-i kadr ü menziletleri duası dahi tertîl ü edâ olunmakta ve hatta ol tarafa vardıkta gerek hânkâh-ı mezkûrda bulunan ve gerek kasabada olan eşhâs, târik-i salât ve mürtekeb-i menâhî ve fuşşiyat olarak usûl-i müstehcenleri bu kulları cânib-i cihândârîden irsâli kerâmât-ı behiyye ve esrâr-ı hilâfet-i seniyyeleridir. El-Hâletü hâzihî meyân-ı hâcet-revân-ı pâdişâhî bi-berekâti enfâs-ı kudsiyyeleridir ki ser-i mû dil depretmeyip şeriat-ı garrâya inkıyâd ve salât-ı hamse mu'tâd edip efendimiz ve pâdişâhımız sâye-i aliyyelerinde bu kulları tarafından niçe ve niçe vürûdumuz olmuştu. Lillâhi ve fillâhi hakkâ ki enfâs-ı kudsiyye âsârıdır. Kemâ fi's-sâbık mühtediyye câriyeleri vak'ası gibi çok hikmetleri müstemildir. İşaret-i aliyyelerini mâdde vukû bulduktan sonra hakikatini yetiptir. Efendimizin irade-i aliyyeler taalluk etmeksizin beş gün akdem Hacı Bektaş-ı Velî Efendimiz "Bizi isteyen çoktur, biz sizi murad ettik." buyurmuştur." demişler idi. Mütehayyir olunmuştu. Kimseye söylenmeyiz dahi buyururlar ki şeriat-ı mutahharayı icra ve tarikat-ı aliyyeyi ihya ve sünnet-i seniyyeyi ibkâ edeceksin buyurmuşlardı. Yani bu kelâm her tarafıyla dilimiz yani şevketlû, kerametlû, mehâbetlû, kudretlû efendimiz ehlullah efendilerimizden ayrı ve gayrı değildir. El-hâsil tahrik-ı hakkile müteharrik ve teskîn-i hakkile sakinler bulmuşuz. ...⁶ Mevlâ kusurlarımız afv ü mâğfiret eyleye, âmîn ve bi-hürmeti seyidi'l-mürselîn. Ve benim efendim her ne kadar bu dâîleri yedinden zuhur-ı feth olmuştu. Efendimiz veliyy-i nimetimiz enfâs-ı kudsiyyesinde pençesine geçip döndükçe yine bu günâhkârları çok çok irade sarf etmiştik, müfîd olmamıştı. El-hasil nüfûz-ı pâdişâhî sayesinde şu kadar ki bu kulları miftah olmamız melâbisıyla el-ihsân ale'l-ihsân misdaki Fahr-i kâinat Efendimiz'in sünnet-i seniyyesini ihyaya "ed-Delâletü ale'l-hayr kefâ aleyhi"⁷ Mefâd-ı celili üzere zât-ı vâlîlerini delil nehc ü sevab ittihazıyla bazı arz-ı emniyyeye cesaret gelip şöyle ki fi'l-asl Hânkâh-ı Şerîf mukaddemâ cami-i şerif var ise de âvân-ı maziyyede bazı zındık taifeleri lâûbalî kayd etmemelerine binaen itibardan sakıt ve münhedim olup el-hâletü hâzihî dört dîvârı hazır sakfı mün'adim olup eda-i salât olunacak bir minarelice bir cami-i şerif inşası kemâl-i ecr-i mesûbâtı müstelzim olacağı bî-şekk ü bî-güman olmağın veliyyü'n-nimet âlem-i pâdişah-ı dil-âgâh-ı şevket-meâb böyle mevâdd-ı hayriyye icrasında ânbeân zuhûra gelmekte müessir-i celîle-i şahaneleri bir vakitte işitilmiş ve tevarîh-i sabıkada görülmüş şeylerden olarak meşhur-ı âlem olan himmet-i bülend menkabet-i mülûkâneye nazaran şimdi bu cami-i şerifin ihyası bir şey deme değildir husus bu dâîleri ve keminelere bu karyede salâh-ı sîret yüz tutan kimseler hânk ve bu kullarına büyük nimet ü inayet bulunmak hasebiyle bu mâddede delâlet-i seniyyelerinin masrûfiyetle eser-i celîl-i şâhane rağmen li'l-muârizîn ve rahmen li'l-müslimîn bir minarelice cami-i şerif inşası vaîd-i hakîrleri el-hâletü hâzihî Hankâh-ı mezkûrun hucurâtında mü-

⁶ Buradaki birkaç kelime metni yazan tarafından silinmiştir.

⁷ "Hayra delâlet etmek kişiye yeter."

cerred olarak sakin oluyoruz. Beyt-i iyâl olacak bir harem dairesi olmamak hasebiyle el-ihsan ale'l-ihsan olmak üzere çend odayı müştemil bir harem dairesinin dahi ilâvesi hususuna istihsal-i müsaade-i seniyyeye himem-i aliyyelerinin ibzâliyle iş bu madde-i hayriyyenin devletlu Karaman Valisi el-Hac Ali Paşa -Yesse-re-hu'llâh mâ yeşâe- hazretlerinin taraf-ı devletlerine havalesi temennası ibrazı hulûs ve müsâdekât ve ifade-i hâl ve keyfiyyet ni'me'l-vesîle ittihazıyla tenmîk-i varaka-i dervîşana mübaderet kılındı.

Bâkî emrû ferman devletlu, atufetlu, re'fetlu efendim hazretlerindedir efendim. Fî 5 R. Sene 251.1835.

Efkaru'l-verâ hadimü'l-fukarâ el-Hac Mehmed Said min fukara-i Şâh-ı Nakşibend Behcetî me'zûnen bi-meşîhati Dergâh-ı Hacı Bektaş-ı Velî kudise sirruhu'l-celî bi'n-Nakşibendî.

Mühür (Güven Özel Arşivi, I).

Günümüz Türkçesine Çevirisi

Allah Teala bize [şükretmeyi] vacip kıldı. Allah ne güzel vekildir.

Ahadiyet sarayının perdedarı, Ahmediyet cörmertliğinden nasipli, "Eyne mâ" ayetinin sembolize ettiği şeye vakıf, "Kerrem-nâ" ayetinin hazinelerini keşfetmiş, hidayet ana yolunun meşalesi, seçilmişlik dergâhının kandili: "*Sana uyan yola girmiştir, senden yüz çeviren helak olmuştur.*"

Devletli, inayetli, şefkatli, yücelik sahibi, himmeti yüce, güzel huylu efendim hazretleri, devletlerinin ömrü padişahlık sahasının gölgesinde hizmetin en şerefli ve şahların şahının yardımında kulluğun en iyisiyle kararlı ve koruyucu kimyagerliğin saygıdeğer nazarında nam salmış olup hayır işlerinde başarılı olabilirsiniz efendim.

Ulu, kerametli, heybetli, güçlü velinimetimiz padişahımız efendimiz hazretlerinin bu rahmete lâyık ümmete Allah tarafından bağışlanmış yüksek nimetler olan saygıdeğer mutluluk veren padişahlığın varlığı; "*Biz yeryüzünde bir halife yaratacağız.*" ayetince hilâfet tahtını ve saltanatı süsleyeliden beri illiyyin ve kerubiyanın güzellik sebebi olan bunca dinin yüce müessir öncüsü ve bu kadar iyilik ve hayır eserleri yaymadaki başarıları Allah katında halifeliğe layıklığın kutsal gücünü gösterir. Özellikle İstanbul'da bulunduğumuz günlerden önceki günlerde ulu, inayetli, kerametli ve güçlü efendimiz Kartal taraflarına doğru yürürken bir kızcağzın İslâm diniyle şereflenmesi söz konusu olmuştu. Gerçi bu bayanın faydalı kurtuluşu da padişah efendimizin şeriata uyması ve bu cihanın sahibi olması dolayısıyladır ve hayır işlerinde bu denli başarılı olmak her padişaha nasip olmamıştır. Bu Peygamber sırrı ulu padişah efendime hastır. Önceki gecesinde efendimizin İstanbul'u şerefliendirmelerinden sonra, önce demesi gerekmiştir. İkiyüzlülük korkusuyla gerçeğin ortaya çıkmasına engel olunmamalıdır. Özetle; "*Bir saat adalet, yetmiş sene ibadetten hayırlıdır.*" Peygamber sözünün tecellisi görülüp

açıkça ortaya çıkmıştır. Bunun benzeri sözü on bir aydır kaleme ve dile almaya gönül müftüsü fetva vermiyordu; fakat padişah efendimizin mübarek nurlu kalplerine hoşluk bağışlama babında dile geldi; çünkü Evrenin Öğretmeni -en üstün övgüler üzerine olsun- Peygamber Efendimiz'in; "*Ben peygamberler ve mürsellerin efendisiyim.*" buyurması benlik sayılmaz. Temiz sülalenin yaratılışını açıklamış olurlar; çünkü halifelik sırrı gerçeğin tahrik edilmesiyle hareketlenir ve gerçeğin sükûnetiyle sakin olur. O yeryüzünün halifesidir. Seçkin velilerin imdadının meyveleri apaçık sabittir. Yalnızca ilâhî yardımlara meskûp isimleri Allah'ın gölgesi olmaya naip olmak üzere her an günleri iyilikle süsleyen ve zamanı bezeyen, yaratılmışların övgüsü nice nice hayırlar ve padişahça arınmışlıkları sevap sayfalarında kaydedilmiş olup, Allah'a hamd olsun, bu hakir duacıları beş-on sene belki de yirmi-otuz seneden beri çoğunlukla başkentimizden geri dönüp külli hediyeleriyle sevinçli olarak asıl memleketimiz olan Kayseri'ye varışım Hicrî tarihle 50'dedir [M.1834]. Birçok padişahça yüce yardımlara ve halifeliliğin yüce hediyeleriyle padişahın zenginliğinin, cihanın sahibinin ihsanı ve Yüce Allah'ın yardımlarına erişerek övünç nevalesinden payımı aldım. Yüce lütuflarının teşekküründen aciz olarak ve zahir-batından soyunmuş, ilim ve tarikat ehli arasında en aşağısı olduğum hâlde, hak etmeksizin Hacı Bektaş Veli -Allah yüce sırrını takdis etsin- Hazretleri'nin feyizli dergâhlarının şeyhliği de acizane uhdeme verilip ihsan buyurulmuş ve o yüzden fersiz emniyet mumum yandırılıp parlatılmıştır. Buraya acizane yüz sürüşümden beri ilahi farzlar ve Hazret-i Peygamber'in yüce sünneti gereğince söz konusu şerefli dergâh Allah'a hamd ve minnetler olsun ki güzelliklerle kismetlenmiş, dünyanın hâkimi olan Padişah sayesinde Nakşibendiliğin seçkin ayininin uygun bir biçimde icrasına güç sarf edilmiş ve özen gösterilmiştir. Beş vakitte, zikir ve tevhit esnasında, dinle ilgili işlerin üzerimize yüklediği görevlerimizden olduğu üzere, İslam dininin koruyucusu ve Âlemlerin Rabbi'nin Resulü'nün halifesi olan yüce padişahın sürekliliği ve gelecek ömürleri için dua edilmiş ve kutsal nefeslerine muhalefet eden kimselerin kahrolması samimi olarak dilenmiştir. Yüce devletimizin yüce vekillerinin en sadıklarından olan sizler gibi, ümmetin hayırlılarından olan keremli zatlar için Padişah katında kadir ve kıymetlerinin artması duası da usulünce eda edilmektedir. Hatta o tarafa varıldığında gerek söz konusu dergâhta bulunan ve gerek kasabadaki namazı terk eden ve her türlü günah ve fuhşu işleyen şahısların müstehcen usullerini önlemek üzere bu kulun [Said Efendi'nin] padişah tarafından gönderilmesi yüce kerametlerinden ve yüce halifeliliğin sırlarındandır. Şimdiye kadar padişahın kutsal nefeslerinin bereketiyle başıbozuk kimselerin dil kımıldatamayıp yüce şeriata uymaları, beş vakit namaza alışmaları, efendimiz padişahımızın yüce sayelerinde bu kul tarafından çokça sağlanmıştır. Allah'a and olsun ki kutsal nefesler sayesinde. Daha önce andığımız mühtedi kadın olayı gibi çok hikmetleri barındırmaktadır. Yüce işaretleri maddeten gerçekleştikten sonra hakikatte sabit olmuştur. Padişahımızın yüce buyrultusu gelmeden beş gün önce Hacı Bektaş Veli efendimiz mana âleminde; "Bizi isteyen çoktur, biz si-

zi murat ettik" buyurmuşlardır. Böyle denilince hayret edilmişti. Kimseye söylemeyiniz. Ayrıca buyurmuşlardı ki; "Tertemiz şeriatı uygulayıp, yüce tarikatı canlandırıp, yüce sünneti baki kılacaksınız." Zaten heybetli, kerametli, güçlü padişahımız, Allah dostu efendilerimizden ayrı ve gayrı değildir. Özetle, gerçeğin tahrikiyle hareketlenmiş ve gerçeğin sükûna kavuşturulmasıyla sakinler bulmuşuz. Mevla kusurlarımızı af ve mağfiret etsin. Peygamberlerin Efendisi hürmetine, âmin. Efendim, her ne kadar bu duacınızın elinden fetih gerçekleşmişse de bu günahkârlar için çok çok irade sarf ettiğimiz hâlde, velinimetimiz padişahımızın kutsal nefesleri pençesine geçip dönmedikçe faydası olmamıştı. Kısacası padişahlığın etkisi sayesinde bu kul bir anahtar oldu. Bu yakınlıkla "ih-san üstüne ih-san" gereği Peygamber Efendimiz'in yüce sünnetini canlandırmaya "Hayra delalet etmek kişiye yeter" yüce ifadesi üzere yüce zatlarını kurtuluş ve doğruluk delili sayarak bazı emniyet tedbirlerinin arzına cesaret gelmiştir. Şöyle ki; aslında şerefli dergâhta başlangıçta cami vardıysa da geçmiş zamanlarda bazı zındık grupları laubali davrandığı için gözden düşmüş ve yıkılmış olup henüz dört duvarı hazır ise de çatısı yok olup yerine namaz kılınabilecek minareli bir cami yapılması tam anlamıyla ecir ve sevap gerektirecektir, bu şüphesizdir. Velinimet ve gönül her şeyden haberdar olan padişahın her zaman böyle hayırlı işler yaptığı işitilmiş ve geçmiş tarihlerde de görülmüş şeylerden olarak ve yüksek himmetleri bütün âlemde meşhur olduğu için şimdi bu caminin yeniden canlandırılması zor bir şey değildir. Bu husus, duacıları ve dilencileri olan bu köyde, durumlarını düzeltmeye yüz tutan kimselere ve bu kullarına büyük bir nimet ve inayet olacaktır. Bu nedenle padişahın yüce yol göstericiliğinin, söz konusu hususta, karşıtların engelleme çabalarına rağmen ve Müslüman'lara merhamet eseri olarak bir minareli cami yaptırılmasını sağlayacağını umarım. Bu hakir kul şu an söz konusu dergâhın hücrelerinde bekar olarak oturmaktayız. Çoluk çocuğa ev olacak bir harem dairesinin de ilavesi hususunda padişahın yüce müsaadesini sağlamak için, yüce himmetlerinizi saçarak işbu hayırlı işin devletli Karaman Valisi Elhâc Ali Paşa -Allah onun işini dilediği gibi kolaylaştırsın- Hazretleri'ne havale edilmesi temennisi samimiyet ve sadakatle durum ve keyfiyet ifade edildi. Bu güzel vesile ile dervişlerin varakasının yazılmasına girişildi.

Baki emir ve ferman devletli, şefkatli, yüksek efendim hazretlerindir.

5 R. 1835

Vera yönünden en fakir, fukaranın hizmetçisi Şah-ı Nakşibend Behcetî'nin fukarasından ve Hacı Bektaş-ı Veli (k.s) Dergâhı'nda Nakşibendi'den icazetli. Elhâc Mehmed Said.

Mehmed Said Efendi'nin Dergâh Gelir-Giderleri Hakkındaki Dilekçesine Verilen Cevap

Karındaşım Bey,

Hacı Bektaş Velî kuddise sirruhu'l-celî hazretlerinin dergâh-ı şeriflerine merbut karyenin hasılatı Dergâh-ı Şerif-i mezkur taâmiyyesine mahsus olduğundan aha-

lisinin himayet ü siyanetleri lâzimedden olduğu hâlde bu esnâda bazı esbâb ü ser-rişte ittihaz olunarak karye-i merkuma bi'l-hâl ve vüs'atinden zirde tekâlif zuhuruna mebnî karye-i merkumeden yigirmi iki adet çiftin terki îcab ettiği ve bu keyfiyet-i taamiyyenin fukaraya mahsus a'sâr-ı şer'iyyenin tenakusuyla Dergâh-ı Şerîf-i mezkûrda sâkin fukara-yı dervişan şeyhinin muzayaka-i intîâşlarını müstelzim olduğu bu defa Dergâh-ı mezkur şeyhi zehâdetlü Mehmed Said Efendi'nin vaki olan istid'âsında müstefâd olup, bu vechile karye-i merkumenin çiftleri dağılacağı suretle tekâlif vukuu ahalî-i merkumenin perişanlıkları zahire-i Dergâh-ı şerife-i mezkur taamiyyesine hâlel tasarrufiyle saye-i mekârim-vaye-i şahânedan dervişândan sakin olan fukara-yı dervişânın muma-ileyhin zaruretlerini müstelzim olacağı ve bu dahi usûl-i hakkaniyet ve fütüvvete münafî düşeceği aşikâr ve bu misilli vakıf karyenin müsaade-i mümkünin icrasıyla imarını müstelzim esbabın istikmalî celb-i duayı mûcib olacağı derkâr olup şeyh-i mûma-ileyh kıyas olunmayarak daavât-ı hayriyyesiyle iğtinâm olunur. Zevâtta olmağla karye-i merkûmenin ol vechile çiftlerinin noksanîyetini icab esbab her ne ise mümkün vechile bi't-tahfif bundan böyle ahalî-i merkûmenin himayetleriyle Dergâh-ı şerife-i mezkur hasılatının kesir ve tedenniden vikâye alınmasına mübaderet ve ol vechile fukara-yı dervişândan cânib-i seniyyü'l-cevânib Hazret-i Padişah için isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye dikkat eylemek icab ettiği beyanıyla kaime tahrir ve tesyâr olunmuştur. İnşâallahu teâlâ. vusûlünde ber-vech-i muharrer hareket ve dikkat eyleyesin. (Güven Özel Arşivi, 2).

Günümüz Türkçesine Çevirisi

Kardeşim Bey;

Hacı Bektaş Veli (k.s) Hazretleri'nin şerefli dergâhına bağlı köyün geliri söz konusu dergâhın yeme-içme işlerine mahsus olduğundan ahalisinin himaye edilmesi, korunması gereklidir; fakat bu esnada bazı sebepler ve tutamaklar bulunarak adı geçen köyün genişliğinden aşağıdaki vergilerin ortaya çıkışına dayalı olarak adı geçen köyden yirmi iki tane çiftin terk edilmesi gerektiği ve bu beslenme durumunun fukaraya [dervişlere] mahsus şer'i öşürlerin eksilmesiyle söz edilen dergâhın şeyhi dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse olan Mehmed Said Efendi'nin dilekçesinde ifade edilip böylelikle adı geçen köyün çiftleri dağılacağı için vergiler konulması söz konusu edilen ahalinin perişanlığını gerektirecek ve dergâhın zahiresine yiyecek içecek açısından hâlel gelecektir. Padişahın tasarrufuyla, dervişlerden oluşan dergâh sakinlerinin sıkıntılarını getireceği ve hakkaniyet ve fütüvvet usulüne aykırı düşeceği açık olan bu durumun giderilerek vakıf olan köyün mümkün olan izin verilerek imar edilmesini gerektirecek sebeplerin tamamlanmasının duayı gerektireceği malumdur. Söz edilen şeyh kıyas olunmayacak derecede hayır dualarıyla gıdalanılan zâtlardan olmakla adı geçen köyün çiftlerinin noksanlığını gerektiren sebepler her ne ise mümkün olduğunca hafifletilerek bundan böyle söz edilen ahalinin korunması, dergâhın söz konusu hasılatının [gelirlerinin] çoğaltılması ve azalmaktan iken iyileştirilip ko-

runmasına girişilmesi, böylelikle fakir dervişlerden Hazret-i Padişah için hayır dua celp edilmesine dikkat gerektiği beyanıyla buyruk yazılmış ve gönderilmiştir. Allah'ın izniyle ulaşmasında, yazıldığı gibi hareket ve dikkat edesin.

Mehmed Said Efendi Hakkında Yazma Vesikalar

eş-Şeyh el-Hâc Seyyid Said Efendi Kuddise [sirruhu]’l aziz

Kutbu'l-vâsilîn ve gavsü's-sâlikin, eş-Şeyh Mehmed Saîd Efendi İbnü's-Şeyh Ebû Bekir el-Kayseri en-Nakşibendî Mahmudî Fâikî Behçetiyü'l-Ahmedî hazretleri Kayseri'nin "Bal Döktü - Asel Döktü" Debbâğlar mahallesi sakinlerinden Ebû Bekir Ağa'nın sulb-i pâk-i necîbânelerinden 1184 Hicrî senesinde mehd-arâ-yi âlem-i şuhûd olup çok geçmeden pederi irtihâl itmekle bir dürr-i yetîm olarak kalmıştır. Rahmetu'llâhi aleyh ve kuddise sirruhû 1257'de irtihâle irmiştir. Külâhcı-zâde Şeyh Mahmud Fâik Efendi'den ahz-i ulûm ve zâhiren ve bâtinen irşâd olunduktan sonra 154 târihinde te'lîf buyurdıkları "Kenzü'l-Hakâyik fi's-Sülûk" nâm eserinin tahşiyesinde Türkçe olarak ber-vech-i zîr tahmîdâtta bulunmuştur. Fuzalâ-yı zamândan Gözübüyük-zâde İbrâhîm Efendi hazretlerinin ecille-i telâmîzesindedir. Kayserili Külâhcı-zâde Şeyh Hacı Mahmûd Fâik Efendi hazretlerinin evvel nakş-i kîmyâlarına mazhar olduğum efendim, senedim, seyidim rahmetu'llâhi aleyh. Tarîk karındaşlarıyla bu kulların medh buyururlarken, meclis-i şeref-fezâlarına duhûl ettim. Kelâm-ı dürer-bârların kat' itmeyüp izhâr-ı muhabbet idüp ahyânen hizmet-i seniyyelerinde bulunmamızı beyânla mazhar-ı himmet ve makarr-ı rifâat olmamızı ihsâ idüp çok 'atâlar buyurunca bu kulları inşâ'llâh hâne-i devletlerine çeşmeden sularını ve damlarının karlarını kürümeyi azm ü himem ü ve niyyet itmiştim. Ferdâsı bir külli kar yağıp ale's-sabâh hâki pâylarına yüz sürüp cami-i şerîfden teşrîf idüp taşra kapuda bu kullarına muntazır buldum, hâki pâylarına yüzüm sürüp hizmetimi izhâr idicek bu kullarına "Şeyhim sâdik geldin, doğru geldin, himmet aldın, ol hizmeti şimdi görecek kimseler gelirler." buyurunca vâkia iki kimse geldi. Onlara ihâle buyurdular bize "Şeyhim, seni bize eşref-i hizmette isti'mâl ideriz." dedi. Ve ol gelen kimseye "Efendim, bu gece efendim, elime bir altın tabak üzerine tevhid-i şerîf yazılı 'atâ buyurdunuz, bu Said Efendimiz 'Ne güzel' diyerek elimden aldı." buyurdu. Onları dam kürümeye gönderdi ve "Gördün mü şeyhim, hizmeti bunlar görür, himmeti sen alırsın." buyurur. Ve buyururlar ki "Nemiz var ise sana veririz, lâkin evmeyesin." buyururlar. Rahmetu'llâhu Teâlâ rahmeten vâsian ve kaddesa'llâhu sırrehû. Âmin (Güven Özel Arşivi, 3).

Aşağıdaki bölüm de Kayseri Müftüsü Meşhur Hacı Enver Efendi'nin vefatından sonra 1911 yılında müftü olan Göncüzâde Ahmed Remzi Efendi'dendir:

Sâhib-i tercüme Hacı Saîd Efendi ibn Ebu Bekir el-Kayseri. Fakîr pederi ve vâli deden yetîm kaldığında mahalle-i mezkûra "Bal Döktü" mahallesi ahâlîsinden ve rüesâ-yı Debbâğ esnafından bir zât-ı hamiyet-sıfat tarafından evlâtılığa alınarak kendi dabbâğat işliğine ve debbacılığa çırak yapmıştır. Aynı zamanda namâzlık

ve Kur'ân-ı Kerîm öğrenmek üzere mahalle mektebine dahi gönderir imiş. Bu sûretle imrâr-ı evkât idüp mâ-vecebe aleynâ ve ikmâl-i hıfz-ı Kur'ân idüp hatt-ı bülûğa vâsıl olduklarında ustasının hânesinden her gün debbağhâneye, usta ve ameleye yemek taşımaktan ferâgat iderek bir gün inâyet-i ilâhiye ve hidayet-i rabbâniye ile kendi kendine şöylece tefekkür etmiştir: "Ben bu hâl üzere devâm ettiğimde neticede ancak ustam gibi bir debbağ ustası qlabilirim. Bu ise câhil kalacağımdan lâyıkıyla vazîfe-i ubûdiyyeti îfâya kâff değildir." diyerek ustasına haber vermeden gizlice debbağhâneyi terk edip Câmî-i-Kebîr ittisâlindeki Melik Mehmed Gâzî el-Dânişmendî medresesine giderek burada boş bir hücre tedârik idüp süpürüp paklayarak tedârik eylediği bir iki eski hasır parçasıyla mehmâ-emken tefrîş iderek tahsîl-i ilime ibtidâr eylemiştir. Fakîr hâl olduğundan medresede bulunan kıdemli talebe-i ulûmun yemek artıkları ve karpuz kabuklarıyla idâre-i maîşet edermiş. Birkaç gün bu hâl üzere devâm iderek açlık tab u tâkatın kesmiştir. Bir gece aklına şöyle bir şey hâtır etmiştir. Ben tekrar ustamın nezdine hânesine gitsem acaba ustam beni döğör mi, tekdîr, tevbîh eder mi, kovar mı ki? Bu hâl üzere olduğunda rüyâsında bir cemâat-i suedâ vü sâlimîn kible tarafına gidiyorlar. Bunlardan geride gidenlerden birisinden nereye gittiklerini suâl buyururlar, cevâbında Fahr-i Kâinât salla'llâhu Teâlâ aleyhi ve sellem huzûruna gittiklerini söylüyor. "Ben de sizinle birlikte gidebilir miyim?" deyu suâl ettiğimde, "Sen bu gece niyyetini bozduğun için gidemezsin." cevâbını veriyorlar.

Mütevahhiş ve lerze-nak olarak uyandığında nâdim ve pişmân olup derhâl abdest alarak sabâh namâzı için Câmî-i Kebîr'e gidiyor. Namâzdan fâriğ olunca arkasındaki safta üstâzını görerek pek ziyâde havf u haşyet ediyor. Câmiden çıkarken ve yolda gelirken arkasından ustasının da ta'kîb ettiğini görerek havfi artıyor. Nihâyet medrese kapusundan girerken ustasının da gelip girdiğini ve hücre-sine girdiğinde de ustasının da hücreye girerek bir tarafta oturduğunu görüyor. Biraz tesellî oluyor, çünkü inde'n-nâs tektir ve tevbîh edilmedi. Şimdi tek ü tenhâ ustası ne kadar tektir ve darb iderse beis yoktur. Bir müddet her ikisi de yekdiğerine şakk-ı şefe itmeyüp sükût oturuyorlar. Nihâyet ustası kemâl-i şefkat ü merhametinden kalkarak Hacı Saîd Efendi'nin boynuna sarılıp her ikisi de ağlaşıyorlar. Nihâyet sebep-i iftirâkından suâl edince yukarıda mezkûr esbâb-ı zikr ü beyân ediyor. Ve ustası fevka'l-âde memnûn olup istim'ân ettikten sonra duâ idüp istişâre iderek hânelerine geri gitmekle medresede kalmaklığa hangisi tercih ideceğinde muhayyer bırakıyor. Medresede bulunan kudemâ-i muhassılîni dolanarak medresede kalmasına ve hîn-i hâcette ustasının hânesine yemek ve sâire için gitmesine karâr veriyorlar. Bunun üzerine üstâd hamiyet-meâbları kendi hânesinden ve çarşıda medreseye ne lâzım ise cümlesini tedârik idüp medrese odasını güzelce tefrîş ve muhtâc olduğu kitâblarını kâmilen tedârik ediyor. Birkaç gün sonra kudemâ-i muhassılîn Hacı Saîd Efendi'ye gelerek odasının kapısını cızlayarak derslerine mâni ve fikirlerini teşvîş ittiğini ve kapusının yağlanmasının lâzım geldiğini tekrar söylüyorlar. Mûmâ-ileyh bundan maksad ne olduğu fehm idemeyerek ustası geldiğinde mes'eleyi ona nakl ediyor. Teferrüs

iden ustası medresede bulunan muhassılîn ve tâlibânın cümlesinin cum'a gece-si hânelerine da'vet edilmesini tenbîh idiyor. Perşembe günü Hacı Saîd Efendi'nin sıkılacağını hissederek bizzat muhterem üstâz medreseye gelerek mevcûd muhassılîni hânesine ziyâfete da'vet idiyor. Cümlesi Baldöktü mahallesindeki hâneye gelüp ba'de't-taâm yatsu namâzını cemâatle ifâdan sonra dağılmak istediklerinde usta biraz daha oturup ifâdelerini dinlemelerini istiyor: "Cümleniz şâhid olunuz. Şer'an ve kânûnen ne yapmak lâzımsa anı da siz yapınız, ne kadar hâne, bağ, eşyâ ne kadar memâlikim varsa nısfını bu oğlum "evlâdlık" Saîd Efendi'ye hediye ittim ve iki kerîmemden hangisini arzu idiyorlarsa evinde şimdi nikâh idelim." dir. Bunun üzerine Hacı Saîd Efendi biraz sıkılıp mahcûb olduğunda odadan taşraya gitmek ister. Israrlar üzerine şerîklerinden birisine; "Büyük kız ara sıra bana eziyet ve cefâ iderdi, küçük kızı nikâh ediniz" dir. Ve nikâh iderler. Fakat henüz zaman müyesser ustaları vefât idüp bir müddet sonra zifâfları üstâdının evinde vukû bulmuş, bu hâne el-yevm kız çocuklarının ihvânından Nârin-zâdelerin süknâlarıdır. Diğer kerîmesi Fâtıma Neclâ Hanım Âdil Efendi Hoca'nın zevcesi ve Hacı Enver Efendi'nin vâlidesidir. Külâhcı-zâde'den sonra hulefâsından Kayserili Sarı Hâfız-zâde Rahmî Efendi hazretlerinin sohbet ve irşâdlarıyla tekmi'l iderek İstanbul'a gitmiş ve orada Yahyâ Efendi türbedârlığıyla meşhûr Şeyh Şemse'd-dîn Nûrî Efendi ve birçok erbâb-ı devlet ve fazîlet intisâb iderek Nûrî Efendi'nin vâlidesiyle tezevüc itmiş ve bu sûretle sıyî ü şöhreti Sultân Mahmûd'a vâsil olan Hacı Bektaş Velî Dergâhına post-nişîn ta'yîn edilmiştir. Kuddise Sirruhu'l-Azîz.

Âsârı şunlardır: Kunûzu'l-Hakâyik, Tefsîr-i Sûre-i ve'l-Adiyât ve'd-Duhâ, Risâle ve Tasvîb'dir ki cümlesi de Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Türbesi kitabhânesinde mevcûddur. Meşâhirü'l-Osmaniye, sayfa 89 (Güven Özel Arşivi, 4).

Mazanne-i Kirâm ve Meşâyih-ı Nakşibendiyyeden el-Hâc es-Seyyid Saîd Efendi Ceddîm merhûm ve fakîr cennet-mekân müftî es-Seyyid el-Hâc Enver Efendi Hoca hazretlerinin vâlide-i merhûmeleri tarafından cedd-i emcedleri olan Hacı Saîd Efendi Hoca Hazretleri Kayseri'nin Debbağlar mahallesinde meşhûru'n-neseb bir zât-ı âli-kadr olup zamânının fuzalâ-i benâmından ve müftî-i zevi'l-ihtirâmından Gözübüyük-zâde İbrâhîm Efendi Hoca hazretlerinin telâmîzinden takrîben 1180 veyâ 1257/60 sene-i hicriyelerinde Kayseri'de tedrîs-i ulûm ve irşâdât ile hizmet-i fâhire ve bâtıniye ile tezyîn-i nâm eylemiştir. Zâhir ve bâtın ulûmunu câmi tarîkat-ı Nakşibendiyye meşâyihinden bir zât-ı celîlü'l-kadr idi. Verâ ve takvâda bî-misâl seccâde-nişîn bir âlî-sıfat olduğundan Sultân Mahmûd-ı Sâ-nî zamân-ı saltanatında Bektaşileri islâh ve irşâd niyet-i hâlisânesiyle merhûm ve mağfûr Hacı Saîd Efendi Hoca padişâh-ı âlem-penâh taraf-ı şâhânelerinden bir eser-i minnetdârî olmak üzere Kırşehir civârındaki Hacı Bektaş Velî kuddise sirruhu'l-âlî hazretlerinin Dergâh-ı şerîflerine me'mûr ta'yîn edilerek hakkında ihtirâmât-ı fâika ile mahall-i mezkûra gönderilmiştir.

İşbu sebeble merhûm ve mağfûr Hacı Saîd Efendi Kırşehir'de tavattun ederek evlâdı Said Efendi ve ahfâdı Eşref ve Mustafa Efendiler Kırşehri'nde tekessür etmişlerdir. Zühd ve takvâsına dâll olan birçok âşıkâne münâcât ve kasîdeleri vardır. Ez-cümle şu beyitler eşcâr-ı ber-güzdelerindendir:

Aşk odur⁸ evvel düşer ma'şûka andan âşıkâ
Gör ki şem'a yanmayınca yanmadı pervâneler

Nemekahû efkaru'l-verâ hâdimü'l-fukarâ Mehmed Saîd min fukarâ-i Şah Nakşibend el-me'mûr bi-Me'scid-i Dergâh-ı Hacı Bektaş Velî Kuddise sirruhu'l-celî.

Ey şehin-şâh-ı rusûl yaş yetmiş kul senin [iken]⁹
Rahmeten li'l-âlemînsin bu Saîd'in kul senin

Bunca ömrün gayreti icrâ-yı şer'anîyyeti
Sîretine himmet eyler Hak bilir kim niyyeti.

Nemeka-hû efkaru'l-verâ hâdimü'l-fukarâ el-Hâc Mehmed Saîd min fukarâ-i Şah Nahşibend Behçetî el-Me'mûr bi-mescidi Hânkâhi Hacı Bektaş Velî Kuddise sirruhu'l-celî.

Hatt-ı destîyle muharrer bir arızası dahi teberrüken aynen ilsâk u rabt edilmiştir. Kendisi Kırşehir civarında Hacı Bektaş Velî Dergâhı hazîresinde medfûndur. Rahmetu'llâhi aleyhim ecmaîn.

Debbâğ esnafından Ebû Bekir Ağa namında bir zatın oğlu olup hâl-i sigârında pederleri vefât etmekle yetîm kalmıştır. Pederinin şer'îki veyâhûd muhibb-i muhlisi debbâğ esnafında bir zât-ı vefâ-dânın himâyesinde ikmâl-i tahsîl ederek bu zâtın sıhriyyetine nâilîyetle vâris-i emvâl ve emlâki olmuştur. Bilâhare Kastamonu'ya giderek orada dahi tehhül ettiği ve İstanbul'da bulunduğu esnâda meşâyih-ı Nakşibendîyyeden meşhûr ve ma'ruf Hacı Nuri Efendinin vâlidesiyle dahi tezevüc etmiştir. Es-Seyyid Mehmed Âdil Efendi cedd-i merhûm ile Narinzâde Hacı Beyin dedeleri zât-ı Hacı Saîd Efendi merhûmun dâmadlarıdır. Merhûmun Saîd Efendi isminde bir oğlu olup onun dahi oğlu Eşref Efendi, Âdil Efendi merhûmun dâmadıdır. Eşref ve Mustafa Efendi nâmlarında iki oğlu dahi olup Kırşehir'inde tavattun etmişlerdir. Saîd Efendi bir müddet Mucur Kadılığında bulunmuştur (Güven Özel Arşivi, 5).

⁸ Metinde "oldur" biçiminde yazılmışsa da vezin gereği "odur" biçimini tercih ettik.

⁹ Beyit hatalı alıntılanmıştır, ancak "iken" kelimesi eklendiğinde vezin uygun olmaktadır.

Kaynaklar**Arşiv Belgeleri**

Ahmet Emin Güven Özel Arşivi. Ankara (1, 2, 3, 4, 5 numaralı belgeler).
Başbakanlık Arşivi, Cevdet, Adliye Tasnifi, No: 1734, 21839.

İlk El Kaynaklar

- AHMED CEVDET PAŞA. (1309). Tarih. c. XII. İstanbul.
 AHMED CEVDET PAŞA. (1973). Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler. Millî Eğitim Bakanlığı Yay. c. II. İstanbul.
 AHMED HAMİD-MUSTAFA MUHSİN. (1926). Türkiye Tarihi. Millî Matbaa, 2. baskı, İstanbul.
 AHMED REŞİD. (1328). Tarihi Osmanî. İstanbul.
 AHMED RİFAT. (2004). Lügât-i Tarihiyye ve Coğrafiyye. Tıpkıbasım, c. II. Ankara.
 ALİ REŞAD. (1330). Asr-ı Hâzır Tarihi. İstanbul.
 BURSALI MEHMET TAHİR. (2000). Osmanlı Müellifleri. Tıpkıbasım. Haz. Mustafa Tatcı-Cemal Kurnaz, Bizim Büro Yay. c. I. Ankara.
 ES'AD EFENDİ. (2005). Üss-i Zafer. Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay. İstanbul.
 HÜSEYİN HÂKİ. (1898). Zeria-i Kemal-Terceme-i Hal. (Yeni haflerle elyazması).
 İBN KEMÂL, *Tarîfî*. Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, Numara. 3078.
 İBNÜ'L-CEVAD EFDALİDDİN. (1328). Osmanlı Tarihi. İstanbul.
 KOÇI BEY. (1985). Koçi Bey Risâlesi. Sad. Zuhuri Danışman, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
 MEHMED HALİFE. (1976). Târih-i Gilmânî. Sad. Kâmil Su. Kültür Bakanlığı Yaya. İstanbul.
 MEHMED NEŞRÎ. (1987). Kitâb-ı Cihan-Nümâ. Neşrî Tarihi. Haz. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Türk Tarih Kurumu Yay. c. I. 2 baskı, Ankara.
 RAGIP BEY. (2003). Yaşam Öyküm, Ragıp Bey'in Anıları. Yay. Haz. Ahmet Emin Güven, 2 baskı, Ankara.
 RIFKI [SAKALLI AHMED]. (1328). Bektaşî Sırrı. c. 2. İstanbul.
 VASSAF, Osmanzâde Hüseyin. (2006). Sefine-i Evliyâ. Haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz, Kitabevi Yay. c. II. İstanbul.

Araştırma ve İnceleme

- ALŞAR, Edip. (1979). Türkiye Tarihi. Milliyet Yay.
 ALTINOK, Baki Yaşa (2004). Şeyh Bedreddin ve Varidât. Oba Kitabevi, Ankara.
 ALTINOK, Baki Yaşa. (1998). Alevîlik Hacı Bektaş Veli Bektaşilik. Oba Kitabevi, Ankara.
 BERKES, Niyazi. (2002). Türkiye'de Çağdaşlaşma. Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, YKM. Yay. İstanbul.
 BIRGE, John Kingsley. (1991). Bektaşilik Tarihi. Çev. Reha Çamuroğlu, Ant Yay. İstanbul
 BROCKELMANN, Carl. (2002). İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi. Çev. Neşet, Çağatay. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Türk Tarih Kurumu Yay. 2 baskı. Ankara.
 ÇAMUROĞLU, Reha. (1994). Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye. Ant Yay. 2 baskı, İstanbul.

- DANIŞMAN, Zuhuri. (1964). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Yeni Matbaa, c. II. İstanbul.
- DANIŞMEND, İsmail Hami. (1955). İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi. Türkiye Yayınevi, c. 4, İstanbul.
- DIERL, Anton Jozef. (1991). Anadolu Aleviliği. Ant Yay. İstanbul.
- ENGELHARDT. (1999). Tanzimat ve Türkiye. Çev. Ali Reşad. Kaknüs Yay. İstanbul.
- FAROGHI, Suraiya. (1975). "XVI.-XVIII. Yüzyıllarda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri," Türkiye İktisat Tarihi Semineri/Metinler, Tartışmalar: 10 Haziran, 1973, Ed. Osman Okyar, Hacettepe Üniv. Yayınları. Ankara.
- GOODWIN, Godfrey. (2001). Yeniçeriler. Çev. Derin Türkömer, Doğan Kitap Yay. İstanbul.
- GÜNDÜZ, İrfan. (1997). "Yeniçeri Ocağı'nın İlgası'ndan Sonra Meydana Gelen Bazı Tasavvuf Gelişmeler" İlam Araştırma Dergisi. Sayı: II, s. 10.
- GÜNDÜZ, İrfan. (Tarihsiz). Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri. Seha Yay. İstanbul.
- GÜRSES, Remzi. (1964). Hacıbektaş Rehberi. Sanat Matbaası. Ankara.
- GÜVEN, Ahmet Emin. (2000). Kayseri'de Yazma Mecmualar. Erciyes Üniversitesi Yay. Kayseri.
- HASLUCK, F. W. (1928). Bektaşik Tetkikleri. Çev. Ragıp Hulûsi, İstanbul, 1928.
- HASLUCK, F. W. (1995). Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik. Çev. Yücel Demirel. Ant Yay. 2 baskı, İstanbul.
- İNALCIK, Halil. (2000). Osmanlı İmparatorluğu. Eren Yay. c. I. İstanbul.
- İNALCIK, Halil. (2004). Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ. (1300-1600). Çev. Ruşen Sezer, YKM Yay. 4 baskı, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya. (1999). Osmanlı Tarihi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay. c. V. Ankara.
- KARLI, Ercan. (2002). Osmanlı Padişahları. Geçit Kitabevi, İstanbul.
- KARPAT, Kemal H. (2002). Osmanlı Modernleşmesi. Çev. Akile Zorlu Durukan - Kaan Durukan, İmge Yay. Ankara.
- LEWIS, Bernard. (2000). Modern Türkiye'nin Doğuşu. Çev. Metin Kıratlı, Atatürk K.D.T.Y.M. Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara
- MAHMUD, S. F. (1962). İslâm Tarihi. Çev. A. Kevenoğlu-Ayhan Sümer. Varlık Yay. İstanbul.
- NAKŞİBENDİ, Muhammed Nuri Şemseddin. (2001). Miftah'ül-Kulûb. Haz. Abdulkadir Akçiçek, Huzur Yay. İstanbul.
- ÖZTUNA, T. Yılmaz. (1967). Türkiye Tarihi. Hayat Yay. c. XI. İstanbul.
- SAKAOĞLU, Necdet. (1999). Bu Mülkün Sultanları. Oğlak Yay. İstanbul.
- TİMUR, Taner. (1998). Osmanlı Çalışmaları. İmge Kitabevi. 3 baskı. Ankara.
- Türk Tarihi Silahlı Kuvvetleri ve Atatürkçülük (1973), Genel Kurmay Başk. 50 yıl Yay. Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (1984). Osmanlı Devleti Teşkilatının Kapıkulu Ocakları. c. I. Ankara.
- WITTEK, P. (1943). "Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zabtına (1402-1455)". Çev. Halil İnalçık, Belleten. Sayı: 27, ss. 557-589.
- ZÜRCHER, Erik Jan, Medenileşen Türkiye'nin Tarihi. Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yay. 17 baskı. İstanbul.